

HISTORICKÉ STAVEBNÍ SLOHY A JEJICH PROJEVY V LIDOVÉ ARCHITEKTUŘE

Pár námětů a obrázků k inspiraci...

Mgr. Ondřej Herzán

ROZDĚLENÍ STAVEBNÍCH SLOHŮ

ROMÁNSKÝ SLOH (10. – 12. stol.)

GOTIKA (12. – 14. stol.)

RENESEANCE (14. – 16. stol.)

BAROKO + ROKOKO (16./17. – 18. stol.)

KLASICISMUS + EMPÍR (17. stol. - poč. 19. stol.)

NOVORENESEANCE + NOVOGOTIKA... (19. stol.)

SECESE (19./20. stol.)

KUBISMUS, RONDOKUBISMUS (1910 – 1920)

KONSTRUKTIVISMUS (1. pol. 20. stol.)

FUNKCIONALISMUS (1. pol. 20. stol.)

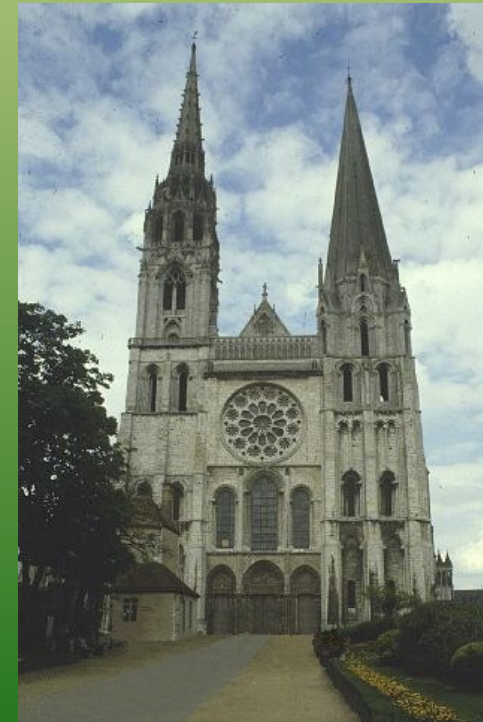
MINIMALISMUS (80. léta 20. století)

ROMÁNSKÝ SLOH, GOTIKA

„...románský dóm a gotická katedrála jsou produkty stavební vůle, zaměřené mimo tento svět a pozemský život. Lidé středověku neznají přírodu. Je jim cizí, nepřátelská, hříšná a do značné míry nepřístupná...“

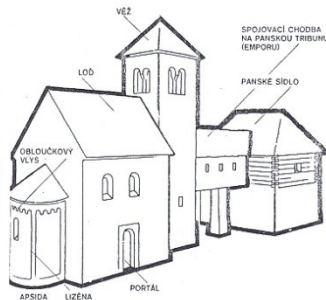
„...odpuzován nepřátelskou mocí přírody, vytváří si gotický člověk umělé kraje a ráje...“

K. Teige, 1947

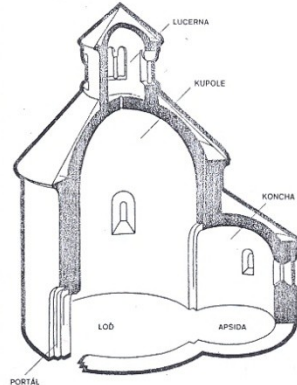

ROMÁNSKÝ SLOH

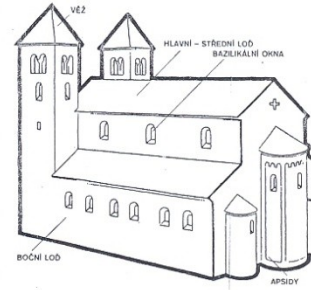
10. STOL
1100 – 1250

1 JEDNOLODNÍ KOSTEL
PATŘÍ FEUDÁLNÍMU PÁNU

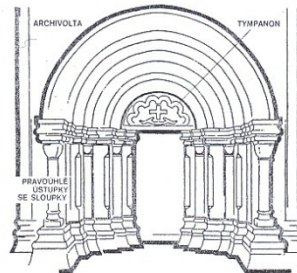

2 ROTUNDA
KOSTEL NA HRADĚCH A V OSADÁCH

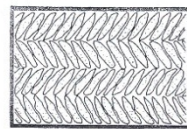
3 BAZILIKA
KLÁŠTERNÍ A BISKUPSKÝ KOSTEL

1 Panské tribunové neboli emporové kostely, většinou jednolodní, nesou název podle toho, že byly vlastnictvím feudálního pána. Ve věži nebo v západní části lodi měly zvýšenou tribunu čili emporu, na níž se pán s rodinou, oddělen od poddaných, účastnil bohoslužeb. Přicházel na ni chodbou z 1. patra obytného stavení přilehlého dvorce. ● 3 Baziliku charakterizuje lichý počet

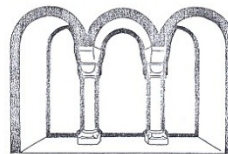

4 ÚSTUPKOVÝ PORTÁL
NÁLEŽKOVITÉ ROZEVŘENÍ

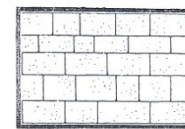
lodí, z nichž střední je vyšší a přímo z boků osvětlená tzv. bazilikálními okny. Bazilika má někdy před kněžištěm příčnou lod (půdorys tvoří kříž) a pod ní položapuštěnou, na sloupy klenutou kryptu. ● 6 Kromě úzkých okének s oboustranně rozevřenými špaletami se u věží, sálů a v klášterních ambitech užívalo sdruzených podvojných, potrojných nebo víceokenných oken.

5 LOMOVÉ ZDIVO
SKLÁDANÉ DO KLASOVÉ VÁZBY

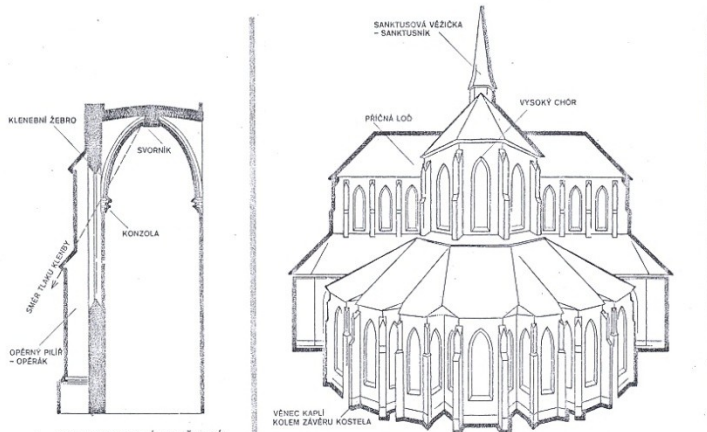
6 SDRUŽENÉ (POTROJNÉ) OKNO

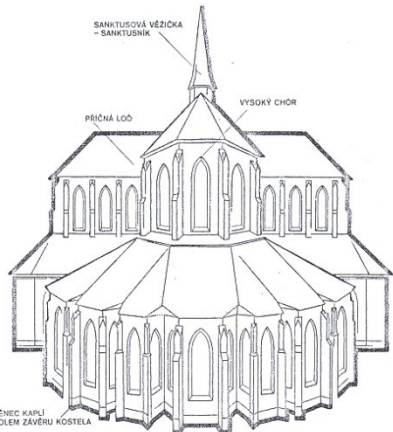
7 KVÁDRÍKOVÉ ZDIVO
ŘÁDKOVÉ

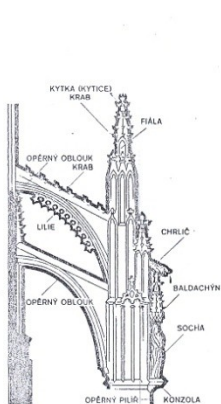
8 ROMÁNSKÝ KLÁŠTER

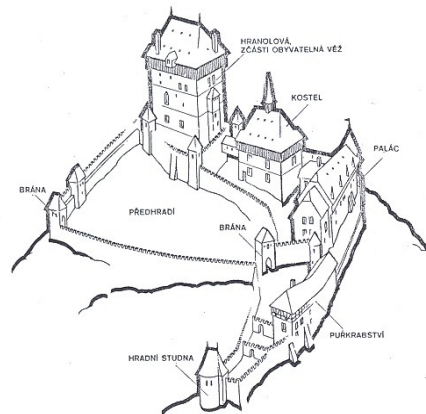
1 JEDNODUCHÝ OPĚRNÝ SYSTÉM

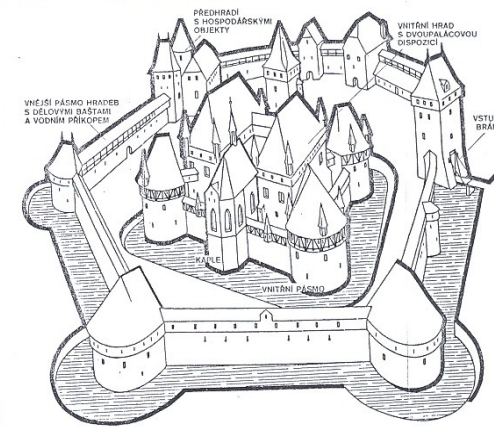
2 KATEDRÁLNÍ DISPOZICE BEZ OPĚRNÉHO SYSTÉMU

3 KATEDRÁLNÍ OPĚRNÝ SYSTÉM

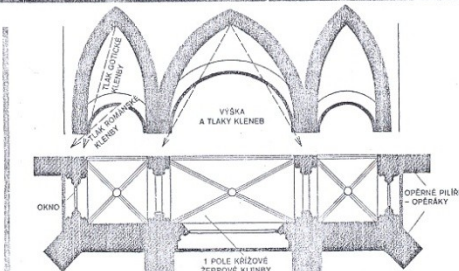

5 VRCHLNĚ GOTICKÝ VÝŠINNÝ HRAD KARLŠTEJN

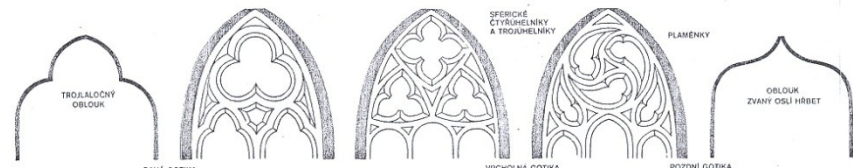
2 POZDNĚ GOTICKÝ VODNÍ HRAD ŠVIHOV

Gotické kostelní stavby jsou štíhlé a jejich vertikality — směřování vzhůru zdůrazňují mnohoboký závěr presbyteria (kněžiště), opěrné pilíře a vysoká úzká okna s kružbami. ● 1, 3, 4 Lomený gotický oblouk umožňuje — oproti románskému půlkruhovému — konstruovat stejné vysoké klenby nad různou šířkou prostoru. Jejich tlaky směřují také více dolů. Kamená klenební žebra do-

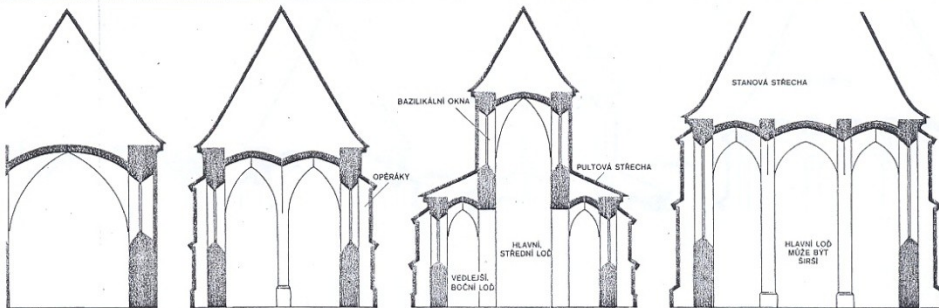

4 SCHÉMA GOTICKÉHO A ROMÁNSKÉHO KLENEBNÍHO SYSTÉMU

volují klenout tenčí a lehčí klenby a svádějí jejich tlaky do určitých míst, kde je zachycují opěrné pilíře. Zdi mohou být proto slabší a okenní otvory větší. ● 5, 6, 7 Okenní kružby, obrazce klenebních žebek, oblouky i ostatní detaily, v rané gotice jednoduché, nabývají ve vrcholné gotice na rozmanitost a v pozdní gotice dosahují někdy až přemíry bohatosti tvarů.

5, 6, 7 OKENNÍ KRUŽBY

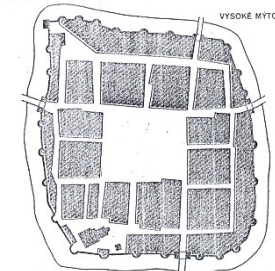

8 ZÁKLADNÍ PROSTOROVÉ TYPY GOTICKÝCH KOSTELŮ

1, 2, Gotické hrady procházejí určitým typologickým vývojem: pro 13. a 14. stol. je typická štíhlá válcová věž, poslední útočiště obránců v případě dobytí hradu, pro 14. stol. zčásti obyvatelná mohutná věž, od 14. stol. do pozdní gotiky se užívá dvoupalácové dispozice a podobně. Opevnění se vyvíjí s rozvojem dobývací techniky. ● 3, 4 Města, pocházející většinou z 13. století,

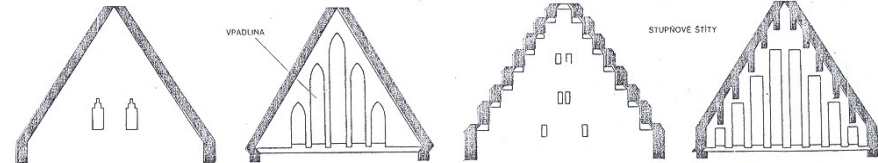

3 MĚSTA VZNIKLA SE VYZNAČUJÍ NEPRAVIDELNÝM PŮDORYSEM

4 MĚSTA ZALOŽENÁ SE VYZNAČUJÍ Tzv. ŠACHOVNICOVÝM PŮDORYSEM

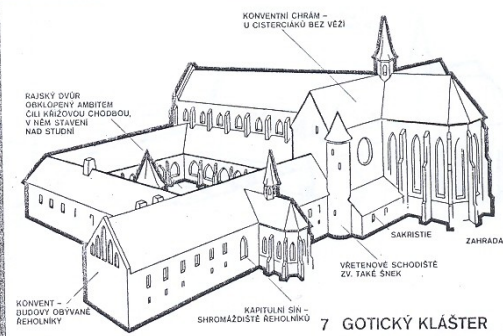
buď vznikla povýšením ze staršího podhradí nebo tržiště hornické osady i s jejich nepravidelným půdorysem, nebo byla nově zakládána králem (města Královská) nebo pápem (města poddanská) na téměř pravidelném šachovnicovém půdorysu. ● 6 Kláštery žebračných řádů ve městech stávaly při líně hradeb a na rozdíl od klášterů mimoměstských neměly hospodářskou část.

5 TYPY GOTICKÝCH ŠÍTŮ

6 SCHÉMA MĚSTSKÉHO GOTICKÉHO OPEVNĚNÍ

7 GOTICKÝ KLÁŠTER

RENESSANCE

„...na úsvitu renesance je rozevřena clona mezi člověkem a přírodou...“

K. Teige, 1947

„...v této době došlo k prvnímu otevření intravilánu...“

J. Löw, 2003

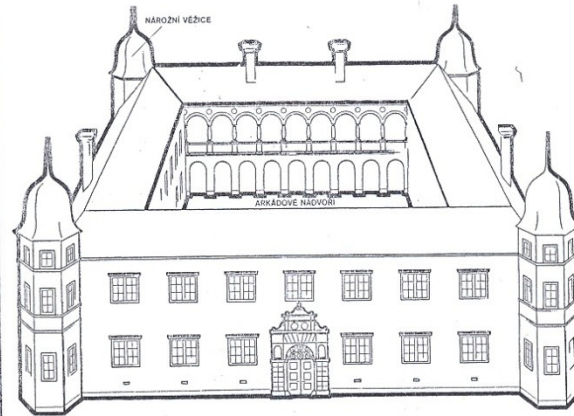

RENESSANCE

1490 – 1620

1 VĚŽ S ARKÁDOVÝM OCHOZEM

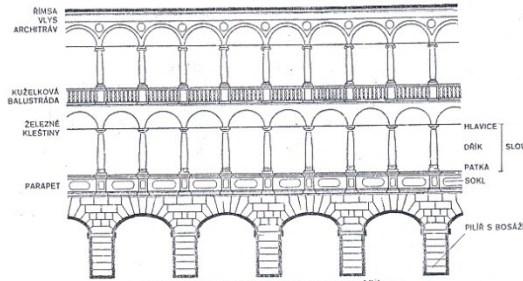

2 ZÁMEK – NOVOVĚKÉ SIDLO ŠLECHTY

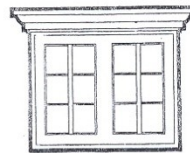
3 VĚŽ V HORNÍ ČÁSTI OSMIBOKÁ

1 Novým sídlem šlechty jsou zámky, již neopevňené, i když někdy oběhnané příkopem. V nejjistší podobě bývají po italském vzoru čtyřkřídlé s uzavřeným nádvořím s arkádami na 1-3 stranách a někdy s nárožními věžicemi. ● 3 V renesančních arkádách se podle zásad starořímské architektury užívá tzv. nadřazenosti řádů: od nejjednodušších a nehmotnějších sloupů (nebo i

4 ARKÁDY NA SLOUPECH A PILÍŘÍCH, JAKÉ SE DO NÁROŽNÍ OHRANĚJÍ LODŽIE – OTEVŘENÉ CHODBY

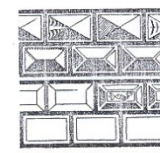
pilířů) v přízemí k stále štíhlejším a ozdobnějším v patrech. ● 7 Technika sgrafita spočívá v užití dvouvrstvé omítky, jejíž svrchní (světlá) vrstva se za vlhka proškrabuje na spodní (tmavou) zasklou vrstvu. ● 8 Měšťanské domy, stavěné nebo přestavované po požárech celých měst, vrcholí štíty nebo atikami, jsou označené domovními znameními a pokryté sgrafitem nebo malbou.

5 SDRUŽENÁ OKNA

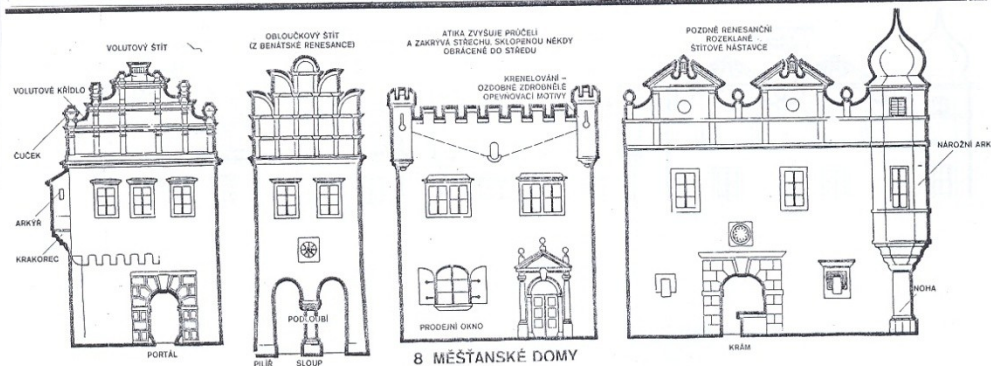

6 MŘÍŽ

7 SGRAFITO

PSANÍČKOVÉ SGRAFITO PODOBÁ SE OMÍTKĚ

8 MĚŠŤANSKÉ DOMY

BAROKO + ROKOKO

„...barokní sloh se přestal zajímat pouze o stavby. Od koncepcí velkých areálů přešel až ke komponování krajiny...“

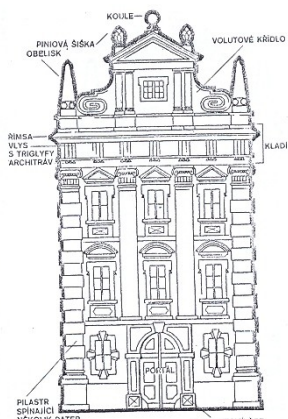
J. Löw, 2003

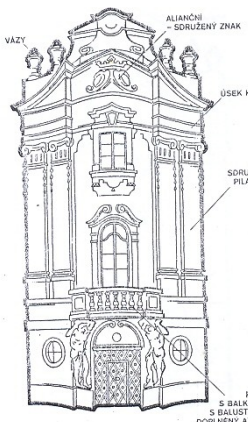
BAROK A ROKOKO I BAROK A ROKOKO II

1610 – 1780

V raně barokních čelech stejně jako v půdorysech převládá přímkovitost, pravoušlost a poměrná rovnost. Teprve tzv. iamický vrcholbarok užívá v ysech i půdorys h křivek a prostose skládají jakoby rostupů válců a jich těles. 3 Kasu é okno je tak ponováno pro pnost s tvarem baního kněžského látu čili kasule. 4 Barokní gotika je lběžná s vrchol-

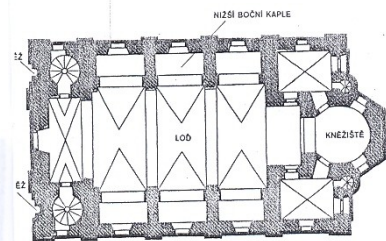

1 RANĚ BAROKNÍ PRŮČELÍ

2 VRCHOLNĚ BAROKNÍ PRŮČELÍ

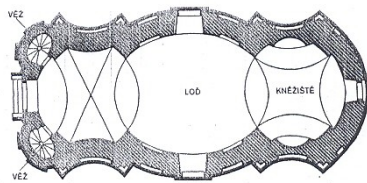
ným barokem první třetiny 18. stol. a kromě nevelkého počtu novostavěb se uplatňuje při obnově velkých středověkých klášterních kostelů. Architekti, kteří ji vytvářejí, se však gotickými prvky pouze inspiroují, nekopírují je, i když užívají lomeného oblouku, opěrných pilířů, okeních kružeb a bohatých obrazců klenebních žebér, od skutečné gotiky však odlišných.

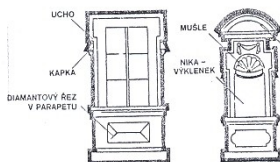
3 STROHÝ PRAVOÚHLÝ PŮDORYS RANĚ BAROKNÍHO KOSTELA

4 ORNAMENT ROKAJ TYPICKÝ ZNAK ROKOKA

5 KŘIVKAMI TVOŘENÝ PŮDORYS VRCHOLNĚ BAROKNÍHO KOSTELA

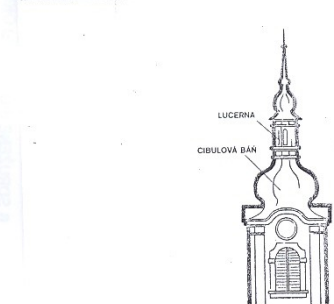
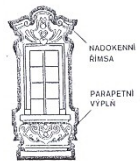
6 RANÝ BAROK

7 MASKARON - MASKA

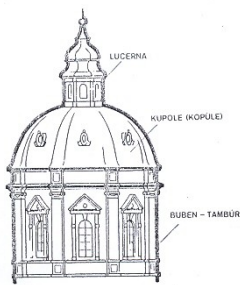
8 VRCHOLNÝ BAROK

9 VĚŽ

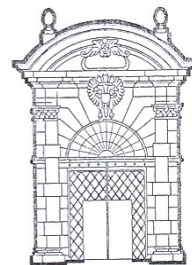

10 BAROKNÍ GOTIKA

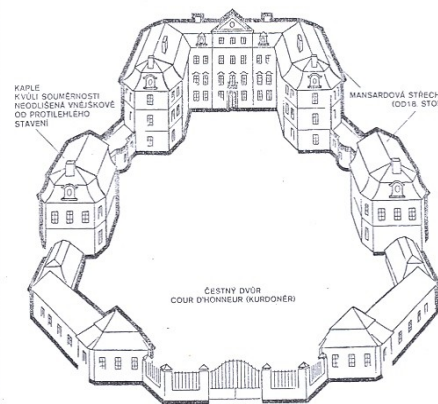

11 KUPOLE

1610 – 1780

1 RANĚ BAROKNÍ PORTÁL

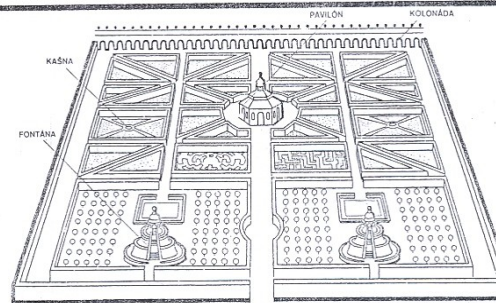

2 VRCHOLNĚ BAROKNÍ ZÁMEK

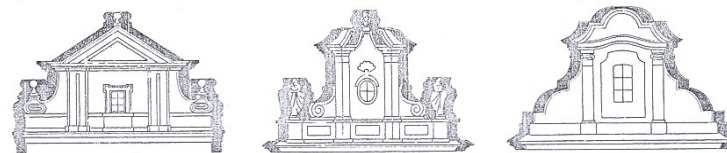
3 VRCHOLNĚ BAROKNÍ PORTÁL

2 Raně barokní zámky užívají (stejně jako v renesanci) italské uzavřené čtyřkřídle dispozice se středním dvorem. Ve vrcholném baroku ji vystřídává francouzská otevřená „podkovová“ dispozice s předloženým čestným dvorem. 2, 3 Pro barok je charakteristická souměrnost (symetrie) jak v řešení průčelí, tak celých dispozic zámků (na něž navazují např. dlouhé aleje)

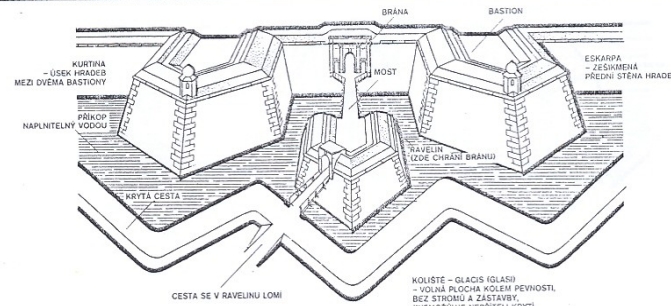

4 RANĚ BAROKNÍ ZAHRADA FRANCOUZSKÉHO TYPU

nebo geometrických půdorysů francouzských zahrad s hvězdicemi cest. 6 V baroku se moderními fortifikacemi neopouští již všechna města, ale pouze vybraný počet měst strategicky rozložených, která se mění v pevnosti. Mohutné sypané hrady s bastiony a volně v příkopě stojící nižšími raveliny jsou zevně obezděné kamennou zdí a lícované cihlami.

5 BAROKNÍ ŠTÍTY

6 SCHÉMA BAROKNÍHO OPEVNĚNÍ

KLASICISMUS + EMPÍR

„...vznikaly spory mezi dosavadním formálně geometrickým a nově se etablujícím krajinářským pojetím, kdy okolí důležitých budov se upravuje formálně geometricky a širší okolí volnou krajinářskou kompozicí...“

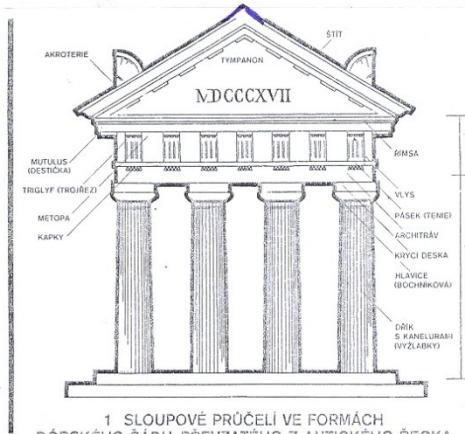
K. Kuča, 1989

KLASICISMUS · EMPÍR

1780 – 1804
1804 – 1850

1, 3 Empír jako první přebírá z řecké antické architektury nejstarší sloh – dórský řád, ale užívá také iónského řádu. Sloupové průčelí, odvozená z řeckých chrámů a stavěná u zámků, šlechtických hrodek apod., se na domech a kostelech zjednodušují a kladí s nízkým štítem nesoú místo volných sloupů pilastry (podobají se plochým pilířům). 2, 4 Přizemní domy venkovských měste-

1 SLOUPOVÉ PRŮČELÍ VE FORMÁCH DÓRSKÉHO ŘÁDU, PREVZATÉHO Z ANTICKÉHO ŘECKA

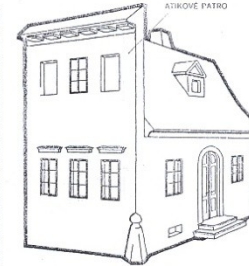
ček dostávají falešná atiková patra, která mají pouze střední okno (do půdy skutečné, oslání jsou slepá). 8, 9 Empírové nájemní domy, zřizované pro příliv obyvatel do měst po zrušení nevolnictví, jsou šifkové, s dvorními křídly a do dvora se obracejí pavlačemi, končícími vždy společným záchodem. Z pavlače se také přímo vstupuje do poměrně dobře osvětlených bytů.

2 EMPIROVÝ KRÁM

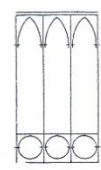
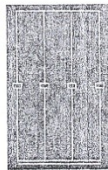
3 PRŮČELÍ KOSTELA

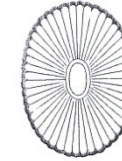
4 DŮM S FALEŠNÝM ATKOVÝM PATREM

5 FESTON S MAŠLEMI
(SLOH LUOVINA ANI)

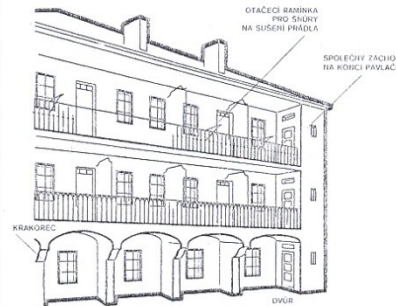
6 ŽELEZNÁ ZÁBRADLÍ EMPIROVÝCH SCHODIŠŤ, PAVLAČÍ A BALKÓNŮ

7 SLŮNCE, ČASTE V RÝZLACÍCH VRÁT A DVĚŘÍ

8 NÁJEMNÍ DŮM SE STŘECHOU SOUBĚŽNOU S PRŮČELÍM

9 DVORNÍ STRANA PAVLAČOVÉHO NÁJEMNÍHO DŮMU

NOVORENESANCE + NOVOGOTIKA...

„...sentimentální romantismus...nachází vzory zejména v anglické tudorské gotice, která inspiruje celou Evropu...“

J. Löw, 2003

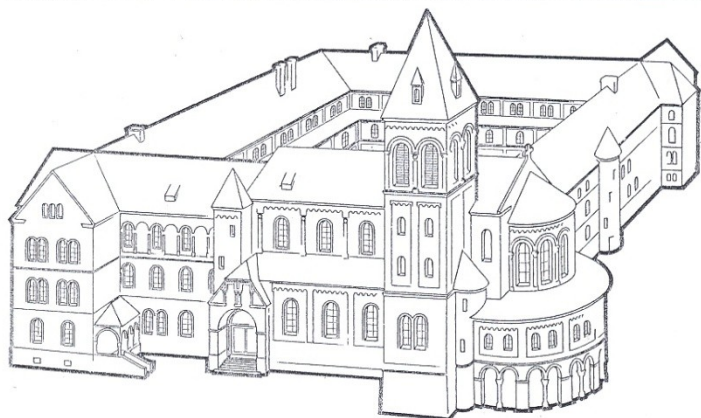

HISTORISMUS I.

1850
1910

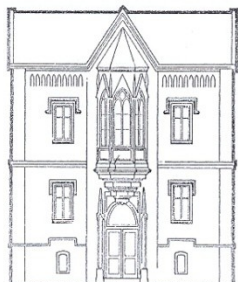
HISTORISMUS II.

1850
1910

1 NOVOROMÁNSKÝ KLÁŠTER S BAZILIKOU, PRAHA-SMÍCHOV

Historismus v architektuře je obdobím vědomého a záměrného napodobování (nikoliv kopírování) historických slohů z minulosti, a to i z mimočeských oblastí. ● 1, 3a, b Novorománské neboli pseudorománské stavby bývají složitější a ozdobnější než české stavby románské. Jsou často stavěny z cihel a omítány. ● 2, 3d, e Podobně je tomu také u novogotických neboli pseudogotických

2 NOVOGOTICKÝ DŮM S ARKÝREM

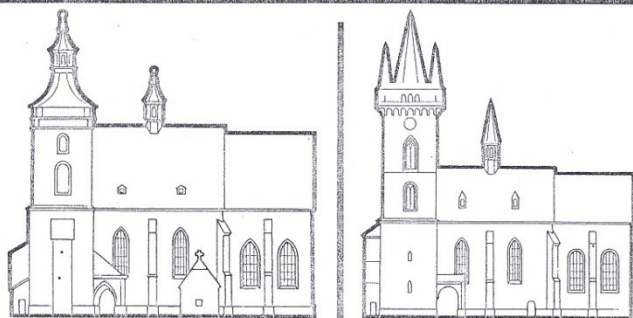
staveb. Na začátku 20. století se např. kružby v nadedvěřních světlicích skládaly z prefabrikátů (3c). ● 4 Při obnově památek převládá purismus (z latinského purus – čistý), směr, který zbavoval opravované stavby všech mladších slohových doplňků a uváděl je do „čisté“ podoby prvotního slohu. Odstraněné hodnotné části však často nahrazoval smyšlenými tvary.

af st NOVOROMÁNSKÁ

3 OKNA

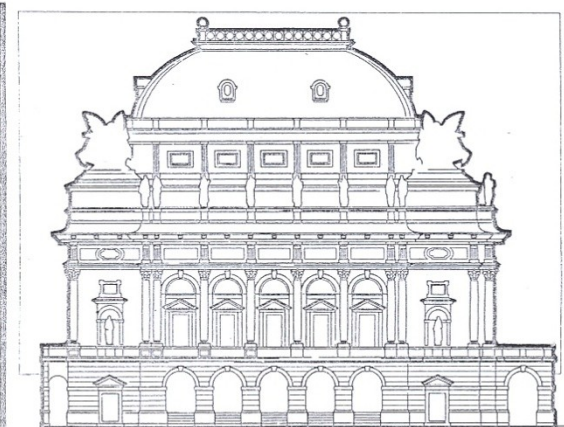
cf cf NOVOGOTICKÁ

4 PURISTICKÁ OBNOVA KOSTELA, DVŮR KRÁLOVÉ

1 PILASTR

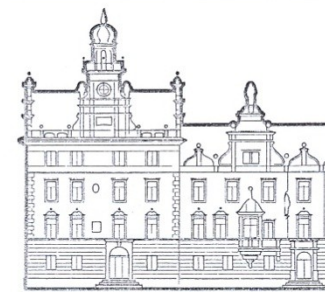

2 NOVORENASANCE, NÁRODNÍ DIVADLO PRAHA

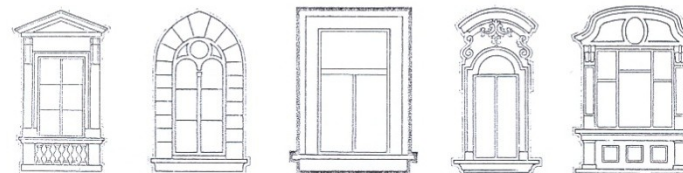
3 SLOUP

Historismus v architektuře kromě obou středověkých slohů napodoboval i evropské slohy novověké. ● 2, 5a, b Severoitalský zaměření novorenesance neboli pseudorenesance užívala kamenných nebo kámen napodobujících průčelí s vysokými kanelovanými (žlábkovanými) sloupy, arkádami a kuželovými balustrádami pod okny a v atikách. ● 4, 5c Směr české novorene-

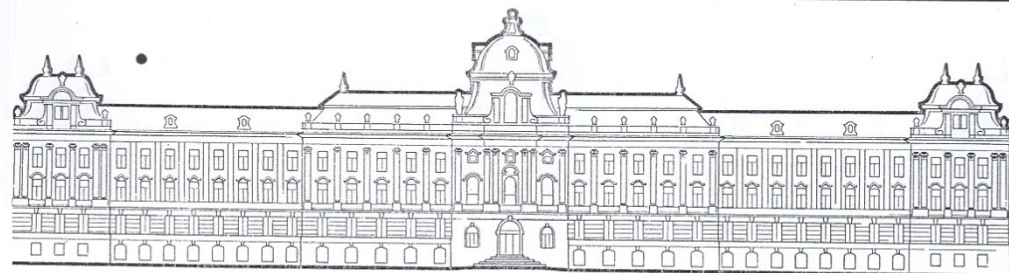

4 ČESKÁ NOVORENASANCE, RADNICE KOLÍN

sance čerpal z domácích vzorů. Omítaná průčelí s arkýři a ozdobnými štíty pokrývají sgrafita a malby. ● 6, 4d, e Novobaro- rok neboli pseudobaro- rok kromě ornamentiky ve štuky a v mřížích sáhl k prejzovým mansardovým střechám s vikýři a kupolím, ale i k šifkovým dispozicím s napodobením čestného dvora. V dotyku se secese se objevují již i trojdišná okna.

5 OKNA

6 NOVOBAROK, STRAKOVA AKADEMIE PRAHA (PŘEDSEDNICTVO VLÁDY)

SECESE

„...secesi ...se ještě na pomezí 19. a 20. století povedlo „vnutit“ svůj umělecký řád všem projevům a věcem moderního života...“

J. Pijoan, 1991

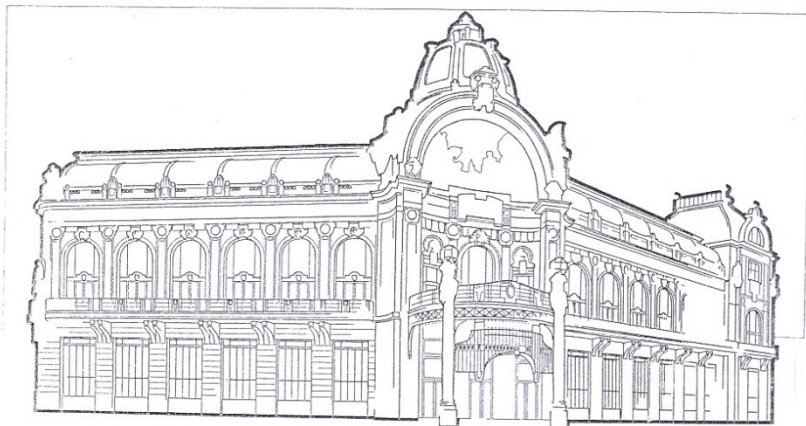

SECESE I.

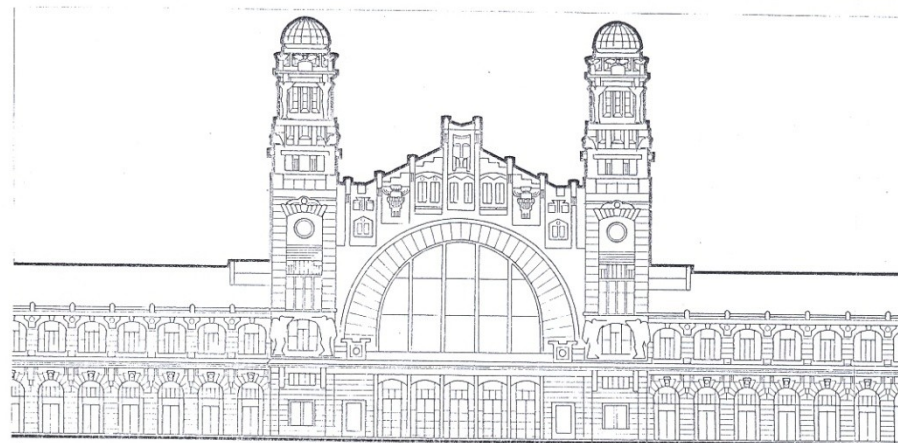
1895 – 1915

SECESE II.

1895 – 1915

1 OBECNÍ DŮM PRAHA

1 HLAVNÍ NÁDRAŽÍ PRAHA

1 Secesní, zejména reprezentativní architektury dotvářejí sochařská a malířská díla, štukatury, mozaiky, zlatění, obklady z mramoru, ušlechtilých dřev, kované prvky a barevná a leptaná skla v jediný stylový celek. ● 2, 3, 4, 5 Secese měla být východiskem z krize, v níž se architektura octla v období historismu. Řešení se spatřovalo v nové ornamentice: k té pat-

KOUŘOVÁ KŘIVKA

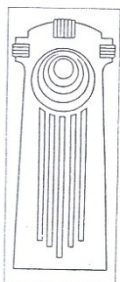
LISTY

MASKARÓN

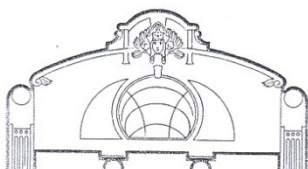
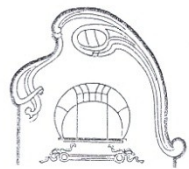
2, 3, 4, 5

TYPICKÉ SECESNÍ PRVKY

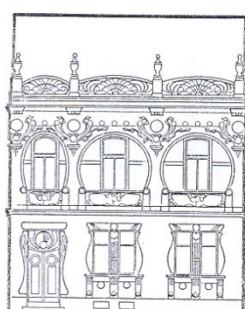
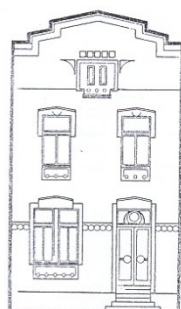

KRUŽNICE A SVISLE LISTY

ří kouřová křivka, naturalistické listy, lidské kruhy a svislé listy i výžlábků. ● 6, 7 Dalším prvkem jsou ne-tradiční tvary štítů umísťovaných nad částí nesouměrně řešených průčelí (typické je segmentové zakončení štítu mezi dvěma postranními pilířky). Obliba došel motiv kruhu nebo jeho části — u štítů, oken i v členění fasády.

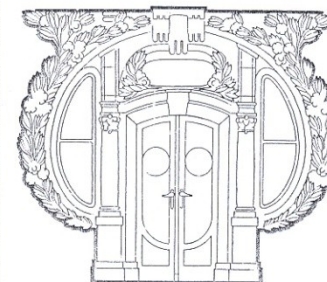

6 DOMOVNÍ ŠTÍTY

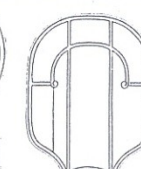
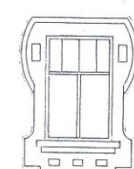
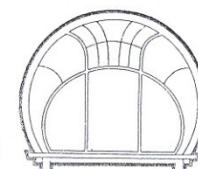
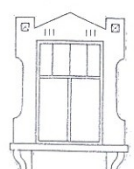
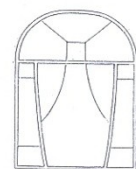
7 DOMOVNÍ PRŮČELÍ

1 Do průčelí velkých veřejných secesních budov, jako nádraží, divadel a tržnic, se vkládala rozměrná, obloukem ukončená okna. Typické jsou segmentové nebo tupohlé štíty mezi dvěma pilířky nebo věžicemi. ● 2, 4 Tvarové pestrosti se dostalo portálům, ale isamotným dveřím, zčásti vyřezávaným a proskleným, plným ladných křivek. Výměna takových dveří za

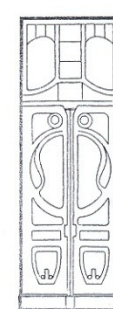
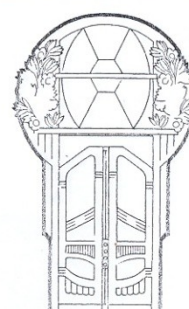

2 VSTUP DO DOMU

řádní typizované je ochuzením celého průčelí. Kruh nebo jeho část se staly výchozím tvarem pro celé portály, nade dveřní světlíky, nebo alespoň jejich orámování v členění fasád. ● 3 Kruh také ovlivnil tvary oken. Jiná okna s neobvyklým vnitřním dělením mají nezaměnitelné geometrické orámování, nebo je provází bohatý rostlinný štuk.

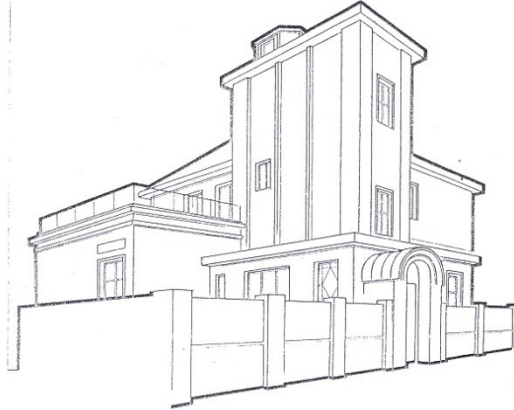

3 OKNA

4 DOMOVNÍ DVĚŘE A PORTÁLY

SLOHY 20. STOL. 1905 – 1940

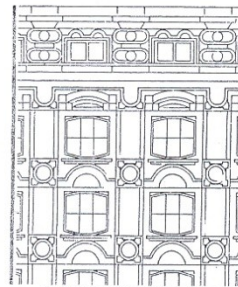

1 MODERNA, VILA J. KOTĚRY PRAHA

1, 4a Dříve než nejbohatší secesní stavby vznikla v reakci na přemíru ornamentiky česká moderna jednoduchých geometrických tvarů se střídáním omítaných a cihlových ploch a s rovnými střechami ● 2, 4b Kubismus proti strohosti moderny postavil plastická průčelí promodelovaná krystalickými tvary a motivy jehlanů a krychlí (krychle latinsky cubus, vyslov kubus –

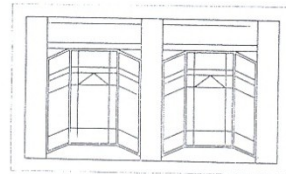

2 KUBISMUS

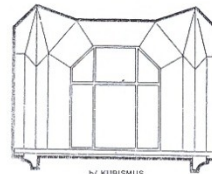

3 OBLOUČKOVÝ SLOH

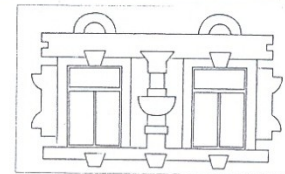
odtud název slohu). ● 3, 4c Poválečný dekorativismus nebo obloučkový sloh čili sloh Legiobanky se dnes považuje za další vývojový stupeň kubismu – rondokubismu (rond – okrouhlý ● 5 Funkcionalismus se zaměřil na funkci a účelnost budov, a protože jeho strohé geometrické tvary jsou dané železobetonovou konstrukcí, býval označován i jako konstruktivismus.

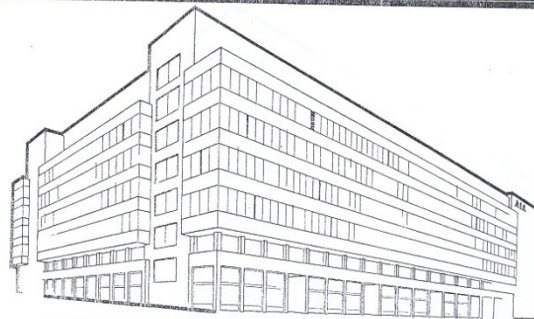
a/ MODERNA

b/ KUBISMUS
4 OKNA

c/ OBLOUČKOVÝ SLOH

5 FUNKCIONALISMUS, VELETRŽNÍ PALÁC (NÁR. GALERIE)

KUBISMUS + RONDOKUBISMUS

„...kde byla u kubismu „krychle“, tam byl u rondokubismu „oblouk...“
P. Škranc, 2004

KONSTRUKTIVISMUS

„...prostředky, které konstruktivisté používali, zahrnují kovy, dráty, umělou hmotu...“

<http://www.artmuseum.cz>

FUNKCIONALISMUS

MINIMALISMUS

